

گاهنامه تئوفانس

اخبار سال‌های ۶۰۲ تا ۸۱۲ میلادی

(بیست سال پیش از آغاز سالشمار قمری تا سال ۱۹۶ قمری)

گردانیده‌ای به فارسی

محمود فاضلی بیرجندی

بر پایه گردانیده انگلیسی هری تارتلداو
و مطابقت با نسخه مترجم سیریل مانگو و راجر اسکات

سرشناسه : توفانس، - ۸۱۸ ق.م.

Theophanes, the Confessor, - approximately 818.

عنوان و نام پدیدآور : گاهنامه توفانس: اخبار سال‌های ۶۰۲ تا ۸۱۲ میلادی و بیست سال پیش از آغاز سالشمار قمری تا ۱۹۶ قمری / گردانیده‌ای به

فارسی محمود فاضلی بیرجندی؛ بر پایه گردانیده انگلیسی هری تارتلدو؛ مطابقت با نسخه مترجم سیریل مانگو، راجر اسکات.

مشخصات نشر : تهران: نشر بَرسم، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری : ۳۹۱ ص.؛ ۵/۱۴×۲۱/۵ س.م.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۲۸-۲۱-۴

وضعیت فهرست‌نویسی : فیبا

یادداشت : Chronographia, 1982. عنوان اصلی:

یادداشت : کتاب حاضر از متن انگلیسی با عنوان

«Theophanes: an English» (translation of anni mundi 6095-6305 (A.D. 602-813 The chronicle of Theophanes: an English)) به

فارسی برگردانده شده است.

یادداشت : کتابنامه: ص. ۳۷۱؛ همچنین به صورت زیرنویس.

یادداشت : نمایه

موضوع : تاریخ جهان -- متون قدیمی تا ۱۸۰۰ م.

World history -- Early works to 1800

شناسه افزوده : تارتلدو، هری، ۱۹۴۹ - م.

شناسه افزوده : Turtledove, Harry, 1949-

شناسه افزوده : فاضلی بیرجندی، محمود، ۱۳۴۱ - مترجم

رده بندی کنگره: D۹۷

رده بندی دیویی: ۹۰۹/۱

شماره کتابشناسی صل: ۸۷۰۵۲۹۰

اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

گاهنامه توفانس

- نویسنده: توفانس توبه‌نیوش
- مترجم: محمود فاضلی بیرجندی
- ناشر: نشر بَرسم
- سال انتشار: چاپ اول - بهار ۱۴۰۱
- شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قیمت: ۰۰۰۰۰ تومان

BARSAM

نشر بَرسم

دفتر: تهران، میدان رسالت، خیابان هنگام، خیابان قزوینی

پلاک ۶۶، طبقه اول

تلفن: ۷۷۲۰۷۰۹۴ همراه: ۰۹۱۹۳۳۹۰۳۳۴

کلیه حقوق و امتیازات کتاب محفوظ است.

ISBN: 9786227138214

9 786227 1138214

فهرست

- دیباچه گرداننده فارسی ۷
- نشانه‌های اختصاری برخی منابع کهن ۱۱
- دیباچه گرداننده انگلیسی ۲۳
- متن گاهنامه ۴۱
- سرچشمه‌های این گرداننده ۳۷۱
- اعلام (جاها و کسان) ۳۷۲

دیباجه گرداننده فارسی

گاهنامه تئوفانس از منابع تاریخ باستان است. منبعی سرشناس‌تر از آن که نیازی به معرفی بدارد. این مترجم چنان که خواننده این دسته از کتاب‌ها دریافته است، راهی برای خود تعریف کرده که تا اندازه توان، منابعی تاریخی را از این دست، به فارسی برگرداند. منابعی که به نحوی و به اندازه‌ای به تاریخ ایران گرمی پیوند دارد، و تا کنون به فارسی درنیامده و در عین حال، احتیاج ما به آن نیازی به توضیح ندارد. در ادامه این راه است که اکنون گاهنامه تئوفانس را به ایران و ایرانیان پیشکش می‌کنم. سر اینکه اهمیت که این کتاب ارجمند را در پی بیش از یک و نیم هزاره به منزل زبان فارسی می‌رساند تا فارسی‌زبانان بهره‌ای را که باید از آن ببرند.

گاهنامه‌نویسی در ایران هم پیشینه دارد. عده‌ای از تاریخ‌نگاران ایرانی به این راه رفته‌اند و به جای ثبت تاریخ به نگارش گاهنامه یا سالشمار دست زده‌اند. البته این دسته از آثار، در فارسی نام و نشان مخصوص و مجزایی ندارد، و چنان که مثلاً در زبان انگلیسی، گاهنامه‌نویسی شناخته است، در فارسی چنین سابقه‌ای، شناخته و متمایز نیست. اما آثاری که به فارسی در این سبک و سیاق داریم هم کم نیست. چند کتاب که به فارسی در زمره سالشمار یا گاهنامه نوشته شده، و این نگارنده آن را از نظر گذرانده، بدون رعایت ترتیب تاریخی نگارش آن، عبارت است از: مجمل فصیحی خوافی، مطلع السعدین و مجمع البحرین، تقویم التواریخ، احسن التواریخ، زبده التواریخ، وقایع السنین والاعوام.

گاهنامه تئوفانس در زمره چنین کتاب‌هایی جای می‌گیرد. این کتاب نقل رخدادها را از سال ۲۸۴ میلادی آغاز کرده که سال آغاز امپراتوری دیوکلتین در روم

خاوری (بیزانس) بوده و گزارش خود را به سال ۸۱۲/۳ میلادی پایان داده است. تئوفانس رخدادهای دوره‌ای نزدیک به ۶۰۰ سال را در کتاب خود ثبت کرده است. نسخه‌ای از کتاب او که در سال ۱۹۹۷ در انتشارات آکسفورد به چاپ رسیده، با حساب مقدمه، دیباچه و توضیحات آغازین، اعلام و فهرست‌ها و توضیحات پایانی بالغ بر ۸۴۵ صفحه است. مختصر آشنایی این مترجم با اوضاع و احوال امروز صنعت چاپ و نشر و نیز بازار کتاب ایران، او را از برگرداندن چنین کتاب پر حجمی به فارسی بازداشت. اما نسخه کوتاه‌تری از آن را به دست آورد که ۲۱۰ سال، از سال ۶۰۲ تا ۸۱۲ میلادی را در بر می‌گیرد. این نسخه را هری تارتلداو به انگلیسی گردانیده است.

در باره این متن انگلیسی لازم می‌داند بگوید که این نسخه، چنان که آشکار است، در دل فکر و فرهنگ یونانی نوشته شده و بنا بر این متنی است یونانی. مترجم فارسی برای یاری به فهم این متن از نسخه کامل گاهنامه در زبان انگلیسی هم بهره برده که به قلم دو تن از استادان به نام‌های مانگو و اسکات از یونانی به انگلیسی درآمده است. پس یک بار متن گردانیده خودش را با نسخه مترجم مانگو و اسکات مطابقت داد. این مطابقت البته کاری بود پس وقتگیر که گاه از حدود تاب و حوصله بیرون می‌رفت. با این همه گرداننده فارسی راهی جز همین برای روان کردن گردانیده خود و نیز روشن شدن متن، نداشت. این مطابقت منجر به افزودن دو دسته پانویس به متن کنونی شد: یک دسته پانویس‌هایی است که تفاوت‌های بین نسخه مانگو و اسکات را با گرداننده تارتلداو نشان می‌دهد. دسته دیگر، پانویس‌هایی است که در متن مانگو و اسکات هم به صورت پانویس آمده، و به همان صورت که در اصل آمده به این گرداننده فارسی آورده شد. آن چه اکنون در دست خواننده است حاصل این چنین کاری در مطابقت دو متن انگلیسی است.

گرداننده فارسی در این جا باز هم باید بابت نگارش نام‌های خاص درد دل کند که هر آن کس که دست به ترجمه متون تاریخی زده با این درد آشناست. لازم

می‌داند توضیح دهد که روشی که برای نگارش اعلام برگزیده چنین است که نام‌های کسان یا جاها که در فارسی معمول و معروف است، به همان صورت معمول نوشته شد؛ مثل امسا که حمص نوشته شد. اما نام‌هایی که شناخته نیست و تلفظ یا نگارش آن برای خواننده فارسی معمول نیست به صورتی آورده شد که در انگلیسی تلفظ می‌شود. ضبط واژگانی هم که تلفظ و خواندن آن در فارسی معمول نیست و عمومیت ندارد، در زیرنویس‌ها و به زبان انگلیسی آورده شد. با این همه، باز هم ضبط اعلام را عاری از خطا نمی‌بیند. زیرا مثلاً نامی آشنا چون شهر "نیکیا"، در کتاب‌های تاریخ و جغرافیا، به صورت‌های ایزنیک، ازنیک، ازنیق، یزنیق، نیقیه، نیکایا، آمده است. عیار و معیاری برای نگارش این نام‌ها در فارسی نداریم و بنابراین هر کس به سلیقه خود تلفظ یا ضبطی را در متن خویش آورده که خود پسندیده است. در این میان مترجم کتاب حاضر نگاه می‌کند تا ارباب دانایی و آگاهی، نسخه‌هایی را برای حل و رفع این مشکل در میان نهند. تا این مهم برنیامده، دشواری‌های نگارش نام‌های خاص بر جا خواهد بود.

لازم می‌داند بیفزاید که در جمع چند تاریخ‌نگار که این گرداننده، آثارشان را به فارسی گردانیده، تئوفانس در کنار سیئوس، و در روزه تاریخ‌نگاران دینی جا دارد. برای نمونه، او علت رخدادها را، به تکرار، به دخالت خدا و عیسی مسیح در جریان آن نسبت می‌دهد و یادآور می‌شود که آن دخالت، به شفاعت مریم مقدس صورت گرفته است. از طرفی، او چون دلبسته میهنش، روم خاوری و نشستگاه آن بیزانسیون، بوده از تغییراتی ناخشنود است که در پی پیدایش دین اسلام و گسترش آن به بیرون از خاک شبه جزیره عربستان به وقوع پیوسته و در نتیجه آن بیزانس هم دستخوش دگرگونی‌هایی گشته است. از این رو در چند جای کتاب الفاظ و اصطلاحاتی بیان کرده که مترجم، آن اصطلاحات و عبارت‌ها را - که بیش از چند کلمه نیست - به این گرداننده راه نداده تا موجب سوء دریافت و بروز کدورت خاطری نگردد. البته بدین روی از خواننده پوزش می‌خواهد.

اکنون که این گرداننده به دست چاپ سپرده می‌شود، بر خود می‌داند تا از دوستانش

در انتشارات برسم سپاس گزارد که بار گران تهیه و تولید این کتاب را به منزل رسانده‌اند.

گرداننده فارسی، این گزارش خود را با شرم و ادب به پیشگاه اهل نظر تقدیم می‌کند و پیشاپیش بابت هر آن چه از خطا یا سهو بر قلمش رفته پوزش خواه است. زیرا بر آن نیست که گردانیده او برخوردار از کمال مطلوب است، و خود شهادت می‌دهد که بسی از اهل فضل هستند که اگر دست به کار می‌شدند متنی پاکیزه و بدون کم و کاستی‌هایی به دست می‌دادند که در این گزارش به نظرها خواهد آمد. این است که چشم بخشش دارد و در عین حال امیدوار به دریافت راهنمایی‌هاست.

مترجم بدان امید است که بخش دیگری از تاریکی‌های گذشته‌ها، به راهنمایی تئوفانس، و با این گرداننده، چرا به روشنایی دهد. در روشنایی است که راه از چاه مشخص می‌گردد. ما جهان یونانی روشن‌نهاد و راست‌کردار چون رستم را در چاه از دست داده‌ایم. رویدادی که یکی از جمله معناهای آن، فروافتادن در تاریکی است. فرا راه ایران و ایرانی، جز روشنایی و همواری مباد.

محمود فاضلی بیرجندی

تیرگان ۱۳۹۷

کوه‌های احتسابیه. شمیران.